

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΥ

2
1905

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

ÉDITIONS

BAS. N. GRÉGORIADÈS

Ε.Υ.Δ της Κ.Υ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΗΜΩΝ

ΤΟΜΟΣ Β' 31 Δεκεμβρίου 1905. — ΤΕΥΧΟΣ Δ'

ΥΜΝΟΙ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΟΜΝΗΝΟΝ

Ἐκ τῆς Ἐκθέσεως τῆς βασιλείου τάξεως Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου γίνεται δῆλον ὅποσον μέρος ἐλάμβανον οἱ δῆμοι, ἤτοι αἱ φατρίαὶ τοῦ ἵπποδρόμου, κατὰ τὰς προελεύσεις τῶν αὐτοκρατόρων ἐν ταῖς ἐπισήμοις ἐορταῖς. Ἡ συμμετοχὴ δὲ αὕτη ἐξηκολούθησεν ἐπὶ μακρὸν, μέχρι τοῦλάχιστον τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων. Προέβαινον δὲ οἱ δῆμοι κατὰ τὰς ἐορτάς ταύτας καὶ εἰς ἐμμέτρους προσφωνήσεις, ἐξεχόντων τῶν κρακτῶν. Πλεῖστα δὲ ἕσα τοιαῦτα ἄκτα τῶν δήμων περιλαμβάνει ἡ συγγραφή τοῦ αὐτοκράτορος ἐκείνου. Ἄλλ' ἡ ἀκτολογία τῶν δήμων δὲν περιωρίζετο εἰς βραχείας μόνον ἐπιφωνήσεις, ὧν βάσις ἦσαν ὡς τὸ πλεῖστον ἐκκλησιαστικὰ ῥητὰ, ἐκφερόμενα ὑπὸ τῶν μερῶν τοῦ ἵπποδρόμου. Καὶ ὁλόκληρα ἄσματα καὶ ὕμνοι ἐποιοῦντο ὑπὸ τῶν ποιητῶν τῶν δήμων, μελοποιούμενα ὑπὸ τῶν μουσικῶν αὐτῶν. Καὶ τοιούτου δὲ ἄσματος εἰς πολιτικούς στίχους πεποιημένου καὶ ἀντιφωνικῶς ἀδομένου τὴν ἀρχὴν διεφύλαξεν εἰς ἡμᾶς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος. Ἦδετο δὲ τοῦτο κατὰ τὸ ἔαρ ἐν τῷ μακελλαρικῷ ἵπποδρόμῳ, καὶ οἱ πρῶτοι αὐτοῦ στίχοι, ψαλλόμενοι ἀντιφωνικῶς ἀνά ἓνα ὑπὸ τῶν δήμων, ἦσαν οἱ ἐξῆς:

Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ καλὸν πάλιν ἐπανατέλλει
 φέρον ὑγίειαν καὶ χαρὰν καὶ τὴν εὐημερίαν,
 ἀνδραγαθίαν ἐκ θεοῦ τοῖς ἀναξί Ῥωμαίων
 καὶ νίκην θεοδώρητον κατὰ τῶν πολεμίων¹.

Ἄλλὰ πλὴν τῶν τεσσάρων τούτων στίχων δημοτικοῦ ᾄσμα-
 τος ἀδομένου εἰς τοὺς βασιλεῖς τοῦ Βυζαντίου οὐδὲν ἄλλο τοι-
 οῦτον εἶνε γνωστὸν μέχρι τοῦδε, ὅσον ἐγὼ τοῦλάχιστον γινώ-
 σκω. Καὶ ὁμοῦ περισιῶζονται ἐν τῷ κατὰ τὸν δέκατον τρίτον
 αἰῶνα γεγραμμένῳ Λαυρεντιακῷ κώδικι Plut. 31 cod. 2 φ. 6⁶
 κ. ἔ. δύο ὕμνοι εἰς τὸν βασιλέα Ἰωάννην τὸν Κομνηνόν, εἰς μὲν
 ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ Χριστοῦ, εἰς δ' ἕτερος ἐπὶ τῇ βαπτίσει
 Ἐχουσι δὲ οἱ ὕμνοι οὗτοι ὧδε·

II.

Ἦμος τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ ἐπὶ τῇ γενέσει Χριστοῦ τοῖς δήμοις·

Πάλιν γενέθλιον Χριστοῦ καὶ νίκη βασιλείως.
 Φρικῶδες τὸ γενέθλιον, ἀπρόσμαχος ἡ νίκη.
 Πάλιν θεὸς ἀπὸ Θαιμᾶν ὠράθη σαρκοφόρος
 καὶ βασιλεὺς ἀπὸ Θαιμᾶν εἰσῆλθε νικηφόρος.

5 Ἄστῆρ θεοῦ τὴν ἔλευσιν τοῖς μάγοις καταγγέλλει,
 τὸν δ' ἀνακτα μνηύουσιν ἄστρα πολλὰ τροπαίων·
 τὸν μὲν ἐν φάτνῃ κείμενον τρεῖς προσκυνοῦσι Πέρσαι,

¹ Τῶν δύο πρώτων στίχων ἔχομεν διττὴν μνείαν κατὰ τῷ Κωνσταντίνῳ Πορφυρο-
 γεννήτῳ. ἐν σ. 366,9 καὶ σ. 367,19 κ. ἔ. ἐκδ. Βόννης. Καὶ ἡ μὲν πρώτη διατύπωσις
 εἶνε ἢ κατ' ἐμοῦ παρατεθείσα ἀνωτέρω ἐν τῷ κειμένῳ, ἢ δὲ δευτέρα ἔχει ὧδε·

Ἴδε τὸ ἔαρ τὸ γλυκὺ πάλιν ἐπανατέλλει,
 χαρὰν, ὑγίειαν καὶ χαρὰν κατὰ τὴν εὐημερίαν.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ χωρίῳ προστίθεται Κωνσταντίνος ὁ Πορφυρογεννήτος καὶ τοὺς δύο
 τελευταίους τῶν ὑπ' αὐτοῦ περιωθέντων στίχων, οἷους παρέθεσα ἐν τῷ κειμένῳ Ἄντι-
 κατέστησα δὲ μόνον χάριν τοῦ μέτρου τὰς λέξεις τοῦ Πορφυρογεννήτου τοῖς βασιλεῦσι
 διὰ τῶν συνωνύμων τοῖς ἀναξί. Τὴν διόρθωσιν ταύτην ὑπολαμβάνω ὀρθοτέραν τῆς
 τοῦ *Krumphacher* (*Geschichte der byzantinischen Litteratur* σ. 255. Ἑλλ. μετα-
 φρ. *Σωτηριάδου* Τόμ. Α' σ. 515), προτείνοντος νὰ γραφῇ τῷ βασιλεῖ.

- τῷ δ' ὑπὸ πόδας κλίνουσι πᾶσα Περσίς αὐχένα.
Ὁ μὲν ἐκφεύγει μάχαιραν Ἡρώδου βρεφοκτόνον,
10 ὁ δ' ἐκδιδράσκει τὸ πικρὸν τοῦ κλέπτου Πέρσου βέλος.
Ἀμφότεροι τὴν ἅπασαν ἀναγεννώσι κτίσιν,
εἰς ὕψος ἀναβαίνουσιν, ἔθνη κληρονομοῦσιν
τροποῦται πᾶν τὸ βάρβαρον, καὶ πόλεις καθαιροῦσι
καὶ τοὺς τῆς Ῥώμης σχοινοισμούς αὐξάνουσι τῆς νείας
15 καὶ σωτηρία γίνονται τῷ χριστωνύμῳ κλήρῳ.
Ἄλλ' ὦ γενάρχα τοῦ παντός, παντάναξ, παντοκράτορ,
ὁ πρὶν ἀμήτωρ ἐκ πατρὸς, νῦν δ' ἐκ μητρὸς ἀπάτωρ,
φρούρησον, σῶσον, πρέπασον εἰς πλείστους κύκλους χρόνων
τὸν νικητὴν τὸν Κομνηνὸν δεσπότην Ἰωάννην
20 καὶ τὸν τοῦ στέφους κοινωνὸν Ἀλέξιον δεσπότην
καὶ τοὺς σεβαστοκράτορας καὶ πορφυρογεννητους,
τὸ τῶν ἡλίκων ἄγαλμα, τὴν θαυμαστὴν τριάδα,
ὡς καὶ πατὴρ ἐπὶ παισὶν ἀγάλλεται τοιούτοις,
καὶ παῖδες ἐπιχαίρουσι πατρὶ τροπαιοφόρῳ.

- Εὐχαριστῶ μου τῷ θεῷ, σκηπτοῦχε, τροπαιοῦχε,
ἢ τέξασά σε Ῥωμαῖς, ἢ μήτηρ σου καὶ δούλη,
ὅτι κἂν νῦν ἐώρακε τὸ κράτος σου τὸ θεῖον
ἐκ τῶν πολέμων ἀνεθὲν καὶ τῶν ἀπείρων πόνων.
5 Ἀλλὰ φοβοῦμαι, βασιλεῦ, τὸ ταχυκίνητόν σου
καὶ δυσωπῶ, περιμένον' μὴ πάλιν ἐκστρατεύσης.
Κεκόρεσταί σου τῆς μορφῆς Ἀνατολὴ καὶ Δύσις,
ἀπήλαυσέ σου Δάνουβις, Ἄλως ἐώρακέ σε,
εἶδέ σε γῆ Κασταμονίς, Πάγγρα προσέβλεψέ σοι.
10 Ἐγὼ δ' ἐκ μόνου λόγου σε καὶ μόνῃς φήμῃς βλέπω.
|| Δίκαια ταῦτα βασιλεῦ ; Τί μου λυπεῖς τὸ γῆρας ;
Στῆθι μικρὸν καὶ βλέψω σου τὴν σελασφόρον θεῖαν,

8. τοῖς 18. χρόνους 22. ἄγγελμα
2. τέξασάσα τῆς τελευταίας συλλαβῆς σα διαγραφείσης 7. καίκορεσάτι
9. εἶδε 12. Κάτωθεν τῶν λέξεων βλέψω σου διαγινώσκονται μόλις που
κιρρά γεγραμμένα τὰ γράμματα λ...ον

- κορέσομαι σου τῆς μορφῆς, τοῦ κάλλους ἀπολαύσω.
 Ἄνήμενον, περιμεινον· οὐκ ἔχεις πολεμίους.
 15 Τὰ γὰρ πρὸς ἔω καὶ δυσμᾶς ἴθνη δουλεύουσι σοι,
 καὶ πᾶσα βάρβαρος ἰσχύς ἐξηνδραπόδισται σοι
 Στῆθι μικρὸν καὶ πλύνω σου τοὺς πανωραίους πόδας,
 στῆθι μικρὸν καὶ νίψω σου τὰς αἰμαχθεῖσας χεῖρας,
 καὶ λούσω σου τὴν δι' ἐμὲ κακουχθεῖσαν σάρκα.
 20 Μὴ λίπε με τὴν πόλιν σου καὶ θούλην καὶ μητέρα·
 τὸν βρεφουργούμενον Χριστὸν πρέσβυν προβάλλομαι σοι,
 δι' οὗ καὶ πολυχρόνιον Ῥωμαίων βασιλεύεις
 καὶ τῷ παιδί καὶ βασιλεῖ συγχαιροῖς Ἀλεξίῳ
 καὶ τοῖς σεβαστοκράτορσι καὶ πορφυρογεννήτοις :~

- Ἄφ' οὐ θεός σοι, βασιλεῦ, ἐβράβευσε τὸ κράτος
 κυκλῶν κυκλοῖς ὡς ἥλιος τὴν ὅλην οἰκουμένην,
 τοὺς πρὸς τὴν ἔω πυρπολῶν καὶ πρὸς δυσμᾶς βαρβάρους.
 Ἐγὼ δ' ἡ τεξαμένη σε καὶ θρεψαμένη Ῥώμη
 5 τὰς νίκας μὲν κομίζομαι, τὸν νικητὴν δ' οὐκ ἔχω,
 καὶ τὰ μὲν σκύλα δέχομαι, τὸν σκυλευτὴν δ' οὐ βλέπω,
 καὶ τὰ μὲν τροπαια λαμπρὰ κληροῦμαι καθ' ἡμέραν,
 τὸν τροπαιοῦχον δ' οὐχ ὄρω. Καὶ τίς μοι τούτων χάρις ;
 Τρισευτυχῆς ἡ Κασταμών, τρισευκλεῆς ἡ Γάγγρα,
 10 ὅτι τῶν σῶν ἀπήλαυσαν βασιλικῶν ἀκτίων.
 Ἄλλὰ κἄν [νῦν] ἠρέμησον, δὸς ἄνεσιν ταῖς μάχαις·
 στῆθι μικρὸν καὶ κόπασον, ἀνάψυξον το σῶμα,
 καὶ δὸς κατατροφῆσαι μοι τῆς αἰγλης σου τῆς θείας.
 Καλὴ τυγχάνω, βασιλεῦ, πάσης κατάρχω χώρας
 15 καλὸς τυγχάνεις καὶ παντὸς ὑπερεξάρχεις κράτους.
 Λοιπὸν κατατροφήσωμεν τῆς καλλονῆς ἀλλήλων.
 Οὐχ εὖρης λαμπρότεραν μου πόλιν εἰς οἰκουμένην,
 οὐχ εὖρω σου λαμπρότερον ἐν βίῳ βασιλέα.
 Ἄλλήλων ἀπολαύσωμεν, ἀλλήλων κορσεθώμεν.

21. πρέσβιν

3. τὰ πρὸς 7. καθημέραν 11. κἄν ἠρέμισον 13. κατατροφῆσαι

- 15 Ἄλλ' ὁ τικτόμενος Χριστὸς ὑπὸ μητρὸς παρθένου,
Ῥωμαίων ἤλιε λαμπρὴ, δίσποτα τραπαιοῦχα,
φρουρήσῃ σε καὶ τὸν ἐκ σοῦ, τὸν κοινωνὸν τοῦ κράτους,
μετὰ τῶν παρῆλιων σου τῶν πειραστοκράτορων,
καὶ πολυχρόνιον ζωὴν βραβεύσαι σου τῷ κράτει :-

2.

Ἕμνος τῷ βασιλεῖ κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ ἐπὶ τῇ βαπτίσει
Χριστοῦ τοῖς δῆμοις.

Ἰδοὺ διπλῆ πηνήγυρις, διπλῆ χαρὰ Ῥωμαίοις,
λουτρὰ Χριστοῦ καὶ τρόπαια λαμπρὰ τοῦ βασιλείως.
Χριστὸς ἐλούθη δι' ἡμᾶς λουτρῷ τῷ τῶν ὑδάτων,
ἄναξ ἐπλήσθη δι' ἡμᾶς λουτρῷ τῷ τῶν ἰδρώτων.

- 5 Ὁ μὲν συντρίβει κεφαλὰς ἐν ὕδατι δρακόντων,
ὁ δὲ συγκλίνει κεφαλὰς ἐπὶ τῆς γῆς βαρβάρων·
ὁ μὲν τοὺς ἐμφωλεύοντας ὄφεις ἀποκτινύει,
ὁ δὲ συγκλείει φωλεοὺς τοῦς πρὶν ἀνέτους Πέρσας.
Τὸν μὲν τὸ Πνεῦμα μαρτυρεῖ περιστερὰς ἐν εἶδει,
10 τὸν δ' ἡ λευκὴ περιστερὰ τῆς νίκης καταγγέλλει.
Τὸν μὲν φωνὴ πατρὸς υἱὸν ἀνακηρύττει,
τὸν δὲ Περσῶν ὀλοθρευτὴν τὰ πράγματα βοῶσι.
Δοκῶ φωνῆς ἐξ οὐρανοῦ δευτέρας ἐπακούειν,
βοῶσης πάλιν τοῖς λαοῖς Οὗτος ὁ βασιλεὺς μου,
15 οὗτος εἰς ὃν ἠυδόκησα· τούτῳ καὶ πειθαρχεῖτε.
Ἄμφότεροι καθαίρουσι τὴν βασιλίδά πόλιν
λουτροῖς ἀναγεννήσεως καὶ παλιγγενεσίας·
ἄμφότεροι τὴν κοσμικὴν ἄλωνα διστῶσι
καὶ πᾶν μὲν ἔθνος ἄπιστον [ὡς] ἄχυρα πιμπρῶσι,
20 φρουροῦσι δὲ τοὺς εὐσεβεῖς δίκην εὐχρήστου σίτου.
Ἄλλ' ὦ τὸν ῥύπον, τὸν ἐμὸν ἐν Ἰορδάνῃ πλύνας,

22. φρουρήσαι σὲ τῶν ἐκ
7. ἀποκτινύει 8. δὲ 9. περιστερὰς 19. τὸ ὡς λέγειται ἐν
τῷ κώδικι. 21. πλύνω

σκέποις τὸν μέγαν νικητὴν δεσπότην Ἰωάννην
 σὺν τῷ παιδί καὶ κοινωμῷ τοῦ ἀστέφους Ἀλεξίου
 καὶ τοῖς σεβαστοκράτοσι καὶ πορφυρογεννήτοις †.

7. 7°

- || Ἐβάπτισάς με, βασιλεῦ, τὴν δούλην νέαν Ῥώμην
 θαλάσσαις ὄλαις ἀγνῶν, ὄλαις πηγαῖς τροπαίων.
 τῷ κράτει συνεργούμενος τοῦ νῦν βαπτιζομένου·
 ἐπέπλησάς με σκυλευμῶν, ἐπέπλησας λαφύρων·
 ὅσας πόλλας μοι καθυπέταζας πόλεις ἰθνῶν καὶ χώρας,
 τὰς νίκας ἀνεβίβασας ὑπὲρ τὴν κορυφὴν μου.
 Ἐπέπλησμαί σου τῶν καλῶν, ἀρκεῖ μοι· μέχρι τίνος;
 Πάσης ἐκράτησα δυσμῆς, τῆς ἐγὼ κυριεύω.
 Σκύθης μοι κλίνει τράχηλον καὶ Πέρσης προσκυνεῖ με,
 10 καὶ πᾶσα γλῶσσα καὶ φυλὴ προσπίπτει τοῖς ποσὶ μου.
 Ταῦτά μοι πάντα δίδωκας· ὁμολογῶ τὴν χάριν
 νῦν χάρισκέ μοι καὶ σαυτὸν, δὸς καὶ τὴν σὴν ἰδέαν
 τοῦ σκυλευθέντα ἐβλεψα καὶ νικηθέντα Πέρσης.
 βλέψω καὶ τὸν σκυλεύσαντα δεσπότην Ἰωάννην.
 15 Στήθι μοι κατὰ πρόσωπον· πλησον τοὺς ὀφθαλμούς μου.
 Ἐβάπτισάς με χαρμονῇ· μὴ με βαπτίσης λύπη.
 Ἰδρῶσιν ἔλουσάς με σοῖς· μὴ δάκρυσί με λούσης.
 Κατάθου σου τὸν θώρακα καὶ τὴν στολὴν τῆς μάχης
 καὶ τὸν πρεπῶδη νικηταῖς ἐνδύθητι χιτῶνα.
 20 Καὶ μοι φυλάττου, βασιλεῦ, μέχρι παντός αἰῶνος,
 τῷ βασιλεῖ καὶ τέκνῳ σου συγχαίρων Ἀλεξίῳ
 καὶ τοῖς σεβαστοκράτοσι καὶ πορφυρογεννήτοις
 τοῖς ἀριθμῷ τρισσεύουσιν, ἀξίᾳ μονομένοις,
 μεθ' ὧν φυλάττου γεγηθῶς, εὐρῶστως, ἀκινδύνως ∴

Φωτίζου πόλις Ῥωμαῖς, πάλιν ἐρῶ φωτίζου,
 διπλαῖς αὐγάζου ταῖς αὐγαῖς ἐκ δύο τῶν ἡλίων.

22. Τὸ δεσπότην ἄνωθεν ἄλλης κίρρας λέξεως ἀδιαγνώστου νῦν.
 11. ταῦτα 15. στήθι 17. δάκρυσι θελούσης 20. φυ-
 λάττοις βραχυγραφικῶς, ἐπομένης κίρρας τῆς βραχυγραφίας || δηλωτικῆς τῆς συλ-
 λαβῆς εἰν (= φυλάττειν) 24. γεγηθῶς, εὐρῶστως

- Ἐχεις ἐκεῖθεν ἥλιον τὸν τῆς δικαιοσύνης,
τὸ τοῦ πατρὸς ἀπαύγασμα γυμνὸν ἐν Ἰορδάνῃ·
5 ἔχεις ἐντεῦθεν ἥλιον τὸν τῆς μονακρατίας,
τὸν τοῦ πατρὸς διαδόχον λυκπρὸν ἐν ἀνακτόροις.
Ὡ πόσα φῶτα σήμερον τὴν Ῥώμην φρουκτώρουσι,
ὧ πόσαι τὸ περιγίον ἀκτίνες δαδουχοῦσιν.
Ἄλλ' ὁ Χριστὸς μὲν ἥλιος καὶ ποιητὴς ἡλίου,
10 σὲ δ' ἥλιον τὰ πράγματα, σκηπτρῶχε, μαρτυροῦσι.
Κυκλοῖς γὰρ ὄντως κατ' αὐτὸν ἀπὸ βορρᾶ καὶ νότου,
ἐξ ἔω στρέφῃ πρὸς δυσμᾶς, ἀπὸ δυσμῆς πρὸς ἔω.
Τρέφεις, πυρσεύεις, ζωπυρεῖς, θάλπεις τοὺς ὑπηκόους,
φλέγεις, ξηραίνεις, πυρπολεῖς, τειφοῖς τοὺς ἐναντίους,
15 καὶ τρέγων δρόμον ἄπαυστον ἀκμάας πάλιν μένεις.
Ἄλλ' ἄφες, ἀναξ ἥλιε, μικρὸν τὴν ἵπκασίαν,
ἀνᾶπαυσον τοὺς ἵππους σου, λῦσαι τοὺς χαλινούς σου
καὶ δὸς τῇ πόλει σοῦ τῶν σῶν ἀκτίνων κορεσθῆναι,
πλὴν ἐν συμμετρῷ τῷ φωτὶ μὴ πηρωθῇ τὰς ὄψεις.
20 Ἄλλ' ὁ γυμνὸς ἰστάμενος ἐν Ἰορδάνῃ λόγος
ἐνδύσαι κράτος ἄμαχον καὶ ζῶσαι δυναστείαν
σὲ, περσολέτα βασιλεῦ Ῥωμαίων Ἰωάννη,
μετὰ τοῦ συμμετόχου σοι τοῦ κράτους Ἀλεξίου
καὶ τῆς τριάδος τῆς σεπτῆς τῶν σεβαστοκρατόρων †.

Οἱ δύο οὗτοι ὕμνοι ἐψάλησαν περὶ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον. Δυνάμεθα δὲ νὰ ποδεχθῶμεν, ὅτι ἡ ἐορτὴ τῶν Φώτων, καθ' ἣν ἐψάλη ὁ δεύτερος αὐτῶν, εἶνε ἡ ἐπομένη ἀμέσως εἰς τὴν τῶν Χριστουγέννων τοῦ ἔτους, καθ' ἧ ἐξηγγέλη ὁ πρῶτος ὕμνος. Δὲν εἶνε δὲ δύσκολον νὰ εἰδῶμεν τὸ ἔτος τοῦτο. Καὶ δὴ βλέπομεν, ὅτι τοὺς ὕμνους τούτους ἔχουσι προκαλέσει προηγηθεῖσαι νῖκαι τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ τῇ Δύσει, παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ τὸν Ἄλυν, κατὰ Περσῶν καὶ Σκυθῶν. Καὶ Πέρσας μὲν ὀνομάζει ὁ ὕμνογράφος, καθ' ἧ

11. ὄντως
23. συμμετόχους

12. ἀπὸ δυσμᾶς

21. ἐνδύσαι

ζῶσαι

καὶ ἄλλοι τῶν Βυζαντινῶν ἐπὶ τὸ ἀρχαικώτερον, τοὺς Τούρκους. Πρόκειται δ' ἐνταῦθα περὶ τῶν Σελδσοῦκων Τούρκων. Σκόθαι δὲ εἶνε ἐνταῦθα οἱ Πατζινάκαι, καθ' ὧν ἀντεπεξῆλθεν ὁ Ἰωάννης, ἐπιδραμόντων τὴν Μακεδονίαν. Καὶ τοὺς μὲν Τούρκους ἐπολέμησεν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐπανειλημμένως ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ μέχρι τοῦ Ἄλυος, εἰς δὲ τὸν Ἰστρον εἰσέπλευσε πράγματι ἐκ τοῦ Πόντου χάριν καταπολεμήσεως τοῦ βασιλέως τῶν Οὐγγρῶν Καλομανοῦ, ἧτις ἐκστρατεία δίδει εἰς τὸν ὕμνον γράφον τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ καὶ περὶ τῆς Δύσεως ὡς κορεσθείσης τῆς μορφῆς τοῦ αὐτοκράτορος. Καὶ οἱ μὲν Πατζινάκαι ἐξενικήθησαν τῷ 1122, οἱ δὲ Οὐγγροὶ τῷ 1124, ὥστε πάντως μετὰ τὰ ἔτη ταῦτα ἐποιήθησαν οἱ ὕμνοι. Εἰδικώτερον δὲ τὸ ἔτος δύναται νὰ καθορισθῇ ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὀνομάτων τῆς Καστάμονος καὶ τῆς Γάγγρας. Εἰς τὴν Παρλαγονίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν ἣ ἔκειντο αἱ ὑπὸ τῶν Τούρκων κατεχόμεναι πόλεις ἐκεῖναι, ἐστράτευσεν ὁ Ἰωάννης δις, τὸ μὲν πρῶτον τῷ 1125, ἔπειτα δὲ τὸ ἕαρ τοῦ 1127. Καὶ κατὰ μὲν τὴν προτέραν ἐκείνην ἐκστρατείαν ἐκυρίευσεν τὴν Καστάμονα¹. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν παρέλαβε μὲν καὶ πάλιν τὴν Καστάμονα, ἦν ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ, φονεύσας τὴν βυζαντιακὴν φρούραν, εἶχε καταλάβει ὁ κρατῶν τῆς Καππαδοκίας καὶ κύριος Νεοκαισαρείας Τούρκος Τανισμάνιος. Μετὰ δὲ τὴν παραλαβὴν τῆς Καστάμονος ὁ αὐτοκράτωρ προεχώρησεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Γαλατίας καὶ ἐξεπολιόρκησεν τὴν Γάγγραν, ἣν ὁμοῦς κατέλαβον ἐκ νέου οἱ Τούρκοι, ὅτε ὁ Ἰωάννης ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐκ τῆς μικρασιατικῆς στρατείας².

Πάντες λοιπὸν οἱ ὕμνοι οὗτοι εἶνε μεταγενέστεροι τῶν στρατειῶν καθ' ἃς ὁ αὐτοκράτωρ ἐπελήφθη τῆς ἀλώσεως τῆς Καστάμονος καὶ τῆς Γάγγρας. Καὶ θὰ προετιμῶν μὲν νὰ ὀρίσω ὡς ἔτος τῆς ποιήσεως αὐτῶν τὸ 1127, ὅτε παρὰ τῷ Κιννάμω καὶ

¹ Κιννάμω ἐκδ. Βόννης σ. 13,10. Νικήτα Χωνιάτου σ. 25,24 κ. ἑ.

² Κιννάμω σ. 14,17. Νικήτα Χωνιάτου σ. 27,10 κ. ἑ.

τῷ Νικήτᾳ Χωνιάτῃ γίνεται ῥητὴ μνεῖα καὶ τῆς Γάγγρας· ἀλλ' εἰς τοῦτο ἀντίκεινται λόγοι ἰσχυροί. Ἐκ τῶν δύο ὕμνων γίνεται δῆλον, ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἱ ἀντιπροσωπεύοντες αὐτοὺς ἄνθρωποι τοῦ ἵπποδρόμου εἶχον ἐπιποθήσει τὸν ἐπὶ μακρὸν εἰς στρατείας ἀπουσιάζαντ' αὐτοκράτορα. Καὶ δὲν πρέπει μὲν τὸ παράπονον τοῦτο τῆς Κωνσταντινουπόλεως νὰ ἐκληφθῆ κατὰ γράμμα, διότι μεταξὺ στρατευόμενος εὕρισκέν ὁ Ἰωάννης εὐκαιρίαν νὰ ἐπιστρέφῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ἄλλ' εὖχ ἦττον δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ λεχθῶσιν ὅσα ἐψάλλον οἱ δῆμοι ὡς ἐλέχθησαν, ἂν προσφάτως ἡ πόλις εἶχε δεξιωθῆ αὐτὸν, καὶ ὄῃ πανηγυρικῶς. Τοῦτο δὲ εἶχε συμβῆ μετὰ τὴν εἰς Παφλαγονίαν ἐστρατείαν, ὅτε ὁ Ἰωάννης ἔτυχε θριαμβικῆς δεξιώσεως, ἣν διὰ μακρῶν περιγράφει ὁ Νικήτας Χωνιάτης¹. Ἄρα πρὸ ταύτης τῆς δεξιώσεως ἐψάλησαν οἱ ὕμνοι, ὀφθαλμῶς δὲ τὰ Χριστούγεννα τοῦ 1125 καὶ τὰ Φῶτα τοῦ 1126. Ὡστε τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Ἰωάννου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν πανηγυρικὴν ἐκείνην ὑποδοχὴν πρέπει νὰ ποδεχθῶμεν γενομένην μετὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1126. Ἄν δὲ οὕτως ἔχωσι τὰ πράγματα, ἢ κατὰ τῆς Γάγγρας ἀπόπειρα τοῦ 1127 δὲν εἶνε ἡ πρώτη, ἀλλὰ δὲν ἠμέλησεν ὅπως δῆποτε αὐτῆς ὁ Ἰωάννης καὶ κατὰ τὴν πρώτην στρατείαν τοῦ 1125. Ἴσως δὲ μόνον τὰ τοῦ ὕμνογράφου *Γάγγρα προσέβλεπέ σοι ἀναφέρονται* εἰς ἀναξίαν τινὰ λόγου περὶ αὐτῆς ἐνέργειαν τοῦ αὐτοκράτορος, ἣν ἀπηξίωσαν ἰδίας μνεῖας ὁ Κίνναμος καὶ ὁ Χωνιάτης. Μόνον δὲ ἂν παραδεχθῶμεν, ὅτι ὁ Χωνιάτης τὴν πανήγυριν τοῦ θριάμβου ἐκ λάθους ἀναγράφει μετὰ τὴν πρώτην ἄλωσιν τῆς Καστάμονος, ἀντὶ νὰ παραστήσῃ αὐτὴν *τελεσθεῖσαν μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1127 παραλαβὴν Καστάμονός τε καὶ Γάγγρας, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὑπολάβωμεν τοὺς ὕμνους ποιηθέντας τελευτῶντος τοῦ 1127 καὶ ἀρχομένου τοῦ 1128. Θὰ ἦτο δὲ τότε ἀναγ-

¹ *Νικήτα Χωνιάτου* ἐκδ. Βόννης σ. 26.3-26. 11σβλ. *Σπυρ. Λάμπρον Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος* Τόμ. Ε' σ. 516.

καῖον νὰ παρτείνωμεν τὴν ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ διατριβὴν τοῦ Ἰωάννου πέραν τοῦ Ἰανουαρίου 1128, ὅτε οἱ δῆμοι ἐξέφραζον τὸν πόθον τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπανόδου τοῦ αὐτοκράτορος.

Προσφωνοῦσι δὲ οἱ δῆμοι ἐν τοῖς δύο ὕμνοις πλὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ υἱὸν Ἀλέξιον καὶ τρεῖς σεβαστακράτορας καὶ πορφυρογεννήτους, οἵτινες εἶνε οἱ μετὰ τὸν Ἀλέξιον υἱοὶ αὐτοῦ Ἀνδρόνικος, Ἰσαάκιος καὶ Μανουὴλ. Περί δὲ τῆς στέφews τοῦ Ἀλεξίου ὡς συμβασιλέως καὶ τῆς εἰς σεβαστοκράτορας ἀναδείξεως τῶν νεωτέρων υἱῶν ποιεῖται λόγον ὁ Νικήτας Χωνιάτης διὰ τῶν ἐξῆς: Καὶ πατὴρ δ' ἄρρένων παίδων ὁ βασιλεὺς οὗτος φανεῖς τῷ μὲν προήκοντι κατὰ γένειον Ἀλέξιον τῷδε τὸ ὄνομα πορφυροῖδος μετέδωκε, καὶ πεδίλοις ἐρυνθροῖς ὑποδεῖσθαι διαφῆκε τὰ ἄρθρα τοῦ σώματος, καὶ συνενφημιεῖσθαί οἱ παρεῖχεν, ὕπηγάκα Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἐκεῖνος ὑπὸ τῶν συνειλεγμένων ὄχλων ἀνηγορεύετο τὸν δὲ μετ' αὐτὸν Ἀνδρόνικον Ἰσαάκιόν τε τὸν ἐπὶ τῷδε καὶ τὸν ἐφεξῆς τέτατον Μανουὴλ σεβαστοκρατορικαῖς ὑπεξαίρει (γρ. ὑπερεξαίρει) τιμαῖς¹. Καὶ δὲν ὀρίζεται μὲν ὑπὸ τοῦ ιστορικοῦ ὁ χρόνος τῆς εἰς τοὺς υἱοὺς ἀπονομῆς τῶν τιμῶν ἐκείνων ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, ἀλλὰ, βλέποντες, ὅτι ὁ Χωνιάτης τὸ χωρίον ἐκεῖνο παρενθέτει μετὰ τὸν τῶν λεγομένων περὶ τῆς εἰς Σερβίαν στρατείας τοῦ 1123 καὶ τῆς εἰς Οὐγγαρίαν τῷ 1124, δικαιοῦμεθα νὰ πιστεύσωμεν, ὅτι κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἐγένεον ἡ στέφισ τοῦ Ἀλεξίου καὶ ἡ ἀνάδειξις τῶν τριῶν μετὰ τοῦτον υἱῶν τοῦ Ἰωάννου ὡς σεβαστοκράτορων.

Εἶνε δ' ἐκάτερος τῶν ὕμνων τριμερῆς, ἐκάστου μέρους διαστελλομένου ἐν τῷ χειρογράφῳ κατὰ τὴν ἀρχὴν διὰ τοῦ σημείου >(. Σύγκειται δ' ἐκαστὸν μέρος ἐκατέρου τῶν ὕμνων ἐκ τοῦ αὐτοῦ ἀριθμοῦ εἰκοσιτεσσάρων στίχων. Πρέπει δὲ βεβαίως νὰ φαντασθῶμεν αὐτοὺς φαλέντας ὑπὸ τῶν δῆμων.

Ἄλλὰ διὰ τί εἶνε τρία τὰ μέρη ἐκατέρου; Ἡ ἀπάντησις δὲν

¹ Νικήτα Χωνιάτου σ. 23, 16 κ. ε.

εἶνε εὐκολος. Ὅτι ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν ἔχομεν δύο καὶ μόνους δήμους, τὸν τῶν Πρασίνων καὶ τὸν τῶν Βενέτων, μεθ' ὧν ἔκπαλαι εἶχον συγχωνευθῆ αἱ ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς χρόνοις φατρίαὶ τῶν Λευκῶν καὶ τῶν Ῥουσιῶν, εἶνε γνωστὸν. Παρὰ τῶν δύο λοιπῶν ἐκείνων δήμων καὶ μόνων ἐψάλησεν τὰ τρία μέρη, ἀλλὰ κατὰ τινὰ τρόπον, Παρακολουθοῦντες τὰ παρὰ Κωνσταντίνῳ τῷ Πορφυρογεννήτῳ ἄκτα τῆς ἐορτῆς τῶν Χριστουγέννων¹ καὶ τὰ παρ' αὐτῷ ἄκτα τῆς ἐορτῆς τῶν Φώτων², βλέπομεν διαφόρους δοχὰς τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Βενέτων, πρὸς ἃς δύσκολον θὰ ἦτο νὰ προσαρμόσωμεν τοὺς τριμερεῖς τούτους ὕμνους. Ἴσως ἂν ἢ ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ χρόνου ἐπελθοῦσα μεταβολὴ τῆς βασιλικῆς ἐθιμοτυπίαις ἤθελε καταστήσει οὐ μόνον ἐπισφαλῆ, ἀλλὰ καὶ ματαιὰν τὴν ζήτησιν τῆς αὐστηρᾶς προσαρμογῆς τῆς μεταγενεστέραις ἐθιμοταξίαις πρὸς τὴν τοῦ δεκάτου αἰῶνος.

Ἐξετάζοντες δὲ τοὺς τριμερεῖς τούτους ὕμνους καθ' ἑαυτοὺς, ὀφείλομεν πιθανώτατα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι, ἂν οὐ τριμερῆ εὐρίσκομεν ἐκάτερον τῶν ὕμνων, ἀνά ἓν μὲν μέρος ἐψάλη ὑπὸ ἐκατέρου τῶν δήμων, τὸ δὲ τρίτον ὑπ' ἀμφοτέρων ὁμοῦ. Κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ φαντασθῶμεν χορὸν ἀποτελούμενον ἐκ δύο ἡμιχορίων, ὧν ἐκάτερον σύγκειται ἐκ δημοτῶν τοῦ ἐτέρου τῶν δήμων. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον μέρος τῶν ὕμνων ἀποτελοῦσι στροφὴν καὶ ἀντιστροφὴν ἀδομένην χωρὶς ὑπὸ ἐκατέρου τῶν ἡμιχορίων, τὸ δὲ τρίτον ἐπωδὸν ἀδομένην κοινῇ ὑπὸ τοῦ ὅλου χοροῦ. Δύσκολον δὲ εἶνε νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι ἕκαστον τῶν τριῶν μερῶν ἤδετο κατὰ στίχον ἀντιφωνικῶς ὑπὸ ἐκατέρου τῶν δήμων, καθ' ὃν τρόπον οἱ εἰς τὸ ἕαρ στίχοι ἐν τῷ μακελλαρικῷ ἵκποδρόμῳ, οὓς παρέθηκ' ἀνωτέρω ἐν ἀρχῇ τῆς παρούσης πραγματείας, παραλαβὼν ἐκ τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου.

¹ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου Ἐκθεσις βασιλείου τάξεως. ἐκδ. Βασιλῆς σ. 35 κ. ἑ.

² Αὐτόθι σ. 41 κ. ἑ.